

problemov podpovprečni. Približno eden izmed štirih slovenskih državljanov v starostni skupini od 16 do 65 let je skromno podkovan v pismenosti, računanju in reševanju problemov, kar je precej višji delež kot v drugih državah članicah OECD (dostopno 2. 11. 2016 na <http://www.oecd.org/skills/piaac/Skills-Matter-Slovenia-Slovenian-Version.pdf>).

Na področju besedilnih spretnosti – to je tudi kritičnega branja – je povprečni odrasli državljan Republike Slovenije že tako šibkejši od drugih državljanov držav članic OECD. Z odpiranjem možnosti še večje pristnosti tujega jezika, tj. t. i. trivialne angleščine, te ugotovitve zanemarjamo. Kakor tudi temeljno poslanstvo znanstvenoraziskovalnega dela, tj. dvig kvalitete življenja vseh, ne le privilegiranih, elite. Zato menim, da se morajo študijski programi, ki so financirani iz slovenskega davkoplačevalskega denarja, izvajati izključno v slovenskem jeziku. Sprejemljiva se zdi misel, da bi imeli posebna, vzporedna (in le za tuje študente) skrajšana predavanja v tujem jeziku, npr. v angleščini. Ta naj bodo plačljiva.

VIRI IN LITERATURA

Breda POGORELEC, 2011: Stilistika slovenskega knjižnega jezika. *Jezikoslovni spisi II*. Ur. Mojca Smolej. Zbirka Lingua Slovenica Fontes. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Mira Krajnc Ivič

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, mira.krajnc@um.si

SLOVENŠČINA NE SME POSTATI ŽRTEV PROVINCIALNEGA SNOBIZMA

Slovenski državljani vemo, kaj pomenijo luknje v zakonih. Drago smo jih plačali. Še zmeraj jih plačujemo. Zaradi njih je, ne ve se kam, izpuhtelo veliko slovenskega premoženja, z njim pa tudi delovna mesta, socialna varnost in slovenska razvojna perspektiva. Zato bi vsak politik moral dobro premisliti, preden si slovenski javnosti drzne ponujati ali celo vsiljevati novo zakonsko luknjo. Vendar pa se jim tak razmislek, kot kaže, še zmeraj ne zdi potreben. Saj zopet brezsravno skušajo uzakoniti prav to – kar na mnoge načine že krvavo plačujemo –, se pravi, novo zakonsko luknjo, ki nam ob vsem dosedanjem utegne pogoltniti tudi slovenščino.

Tokrat so se torej z luknjami v predlogu zakona lotili slovenščine kot učnega jezika – ki se po mnenju politikov z Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) in nekaterih visokošolskih učiteljev več ne izplača. Kar je, kot pravi pisatelj Boris Pahor, »pljunek v obraz« slovenski javnosti in slovenstvu.

Primer v zakon zapisane luknje

Seveda se je ob visokošolskih programih nujno strinjati z njihovo internacionalizacijo. Temu pravzaprav v že kar dolgi in vroči poletni polemiki ni nihče nasprotoval. Izpostavljenih pa je bilo več kot dovolj strokovno trdnih argumentov, ki nesporno dokazujejo, da v predstavljeni noveli v resnici gre za goljufijo, skratka, za poskus uzakonjanja nebuloze, ki namesto dejansko potrebne internacionalizacije slovenskega visokega šolstva lahko spodbudi predvsem provincialni visokošolski snobizem in karierizem.

Da je tako, se lahko prepričamo ob kar nekaj v noveli zapisanih določilih. Ker pa se hudič tudi tokrat skriva v na videz nepomembnih podrobnostih, ga je najprej treba prepoznati, nato pa seveda razkrinkati in onemogočiti, še preden dobi uzakonjeno moč. Poslanci se za zdaj ne odzivajo na izražen protest civilne družbe, na tisoče podpisov slovenskih državljanek in državljanov, in prav tako ne na javno podane argumente stroke. Zato se neodzivnost politike zdi kot potuhnjena zarota – v kateri je resno ogrožen sam temelj slovenstva, torej slovenščina.

V dokaz te trditve bo na tem mestu najbrž dovolj, če nekoliko podrobneje predstavim eno samo alinejo iz predlagane zakonske novele. Gre za tretjo alinejo 1. člena, kot je zapisana v predlogu: *»Visokošolski zavodi lahko v tujem jeziku izvajajo študijske programe ali dele študijskih programov, če pri njihovem izvajanju sodelujejo visokošolski učitelji iz tujine ali je vanje vpisano večje število tujih študentov«*. Pri tem določilu seveda ni sporen njegov prvi del, ki torej zadeva sodelovanje visokošolskih učiteljev iz tujine. Močno sporen pa je del, ki govori, da visokošolski zavodi lahko v tujem jeziku izvajajo študijske programe, če je vanje vpisano *»večje število tujih študentov«*. Vprašati se je namreč potrebno, kaj dejansko pomeni zapisano merilo *»večje število«* tujih študentov. Mar to *»večje število«* pomeni, da se določen program izvaja v tujem jeziku, če je vanj vpisanih več tujih kot slovenskih študentov? Morda to *»večje število«* pomeni več kot tri tuje študente? Morda več kot petdeset ali sto?

Vsekakor tako zapisana določba visokošolskemu zavodu omogoča, da katerega koli od svojih programov – če so v skrajnem primeru vanj vpisani vsaj trije tuji študentje (in ne glede na število vpisanih slovenskih študentov) – lahko izvaja v tujem jeziku. Bosta torej primorski univerzi svoje programe, v katere bodo na primer vpisani vsaj trije italijanski študentje, lahko, ne glede na število vpisanih slovenskih študentov, izvajali samo v italijanščini? Bo v podobnem primeru v Mariboru za slovenske študente neizogiben študijski jezik nemščina? Bo mar ob *»večjem številu«* tujih študentov na katerem koli programu ljubljanske univerze tudi za slovenske študente in profesorje obvezen študijski jezik, ki bo ustrezal temu *»večjemu številu«* tujih študentov? Predlagani zakon ne glede na tujejezično usposobljenost domačih profesorjev in študentov vse to vsekakor omogoča. Predvsem pa določa, da se bodo slovenski študentje in profesorji v vsakem takem tujem študentom podrejenem programu prisiljeni odpovedati ustavno zagotovljeni pravici do učne slovenščine. In z vsakim takim primerom posebej bo nedopustno zapostavljena strokovna slovenščina.

Ker pa je jasno, da takemu zakonskemu predlogu botruje predvsem pridobitniška, tržna miselnost, je mogoče sklepati, da v določbah zapisani »tujji jezik« za zdaj pomeni angleščino. Tako se nam obeta, da bodo univerze po tem zakonu lahko vse svoje najkvalitetnejše in tržno najzanimivejše programe, pod pogojem, da se vanje vpiše neopredeljeno »večje število« tujih študentov, izvajale v domnevni angleščini. To pa obenem pomeni, da bo iz najkvalitetnejših, najatraktivnejših učnih programov strokovna slovenščina kratko in malo izrinjena. Kar nadalje tudi pomeni, da se ne bo razvijala, da bo krnela, da bodo tudi slovenski študentje in izobraženci strokovne zadeve kaj hitro začeli obravnavati le še v domnevni angleščini. S tem pa se slovenščini v že kar bližnji prihodnosti obeta veljava domačijske govorice – ali, kot iz svoje zamejske izkušnje pravi pisatelj Florijan Lipuš, bo slovenščina ob taki politiki, ob taki zakonodaji kaj kmalu le še jezik, s katerim bo kmet v hlev zganjal živino.

Odperto je tudi vprašanje družbene odgovornosti slovenskih univerz

Za slovensko javnost je zagotovo več kot žaljivo, ko ji vlada v predlagani noveli Zakona o visokem šolstvu namesto jasnih določb, jasnih sistemskih rešitev, kot jih v zvezi s slovenščino zahteva ustava, z razgaljeno namero odpiranja možnosti manipulacijam poskuša vsiliti luknje. Sploh pa je jasno, da se zagovorniki takšnih zakonskih določb tudi iz vrst visokošolskih učiteljev ne zavzemajo za učinkovite in kvalitetne zakone. Prav tako jim pri snovanju tega zakona ni mar za strokovno poglobljanje in bogatenje visokošolskih programov. Ampak zagovarjajo pomanjkljivo, luknjasto zakonodajo, ki seveda na široko odpira možnosti za razmah tretjerazrednega karierističnega manipuliranja, brezvestnega pohlepa in snobizma.

Če bi jim šlo za dejansko kvaliteto slovenskega visokošolskega študija, bi si namreč v prvi vrsti prizadevali za tak zakon, ki bi omogočal urejene razmere na univerzah. S tem pa za zdravo, spodbudno ustvarjalno okolje za razvoj vseh obstoječih strokovnih potencialov – vključno z učno strokovno slovenščino, ki je brez dvoma bogat in razvit evropski jezik in je v okviru slovenskih zakonov in učnih programov nihče nima pravice niti omalovaževati niti marginalizirati. A jim več kot očitno ne gre za urejenost razmer in za uveljavljanje vrhunskih kriterijev, ampak za mešetarjenje v kalnem. Skratka, za uveljavljanje kriterijev, kot je »večje število« tujih študentov ipd. To pa lahko pomeni predvsem nadaljnjo trivializacijo visokošolskega študija ter spodkopavanje in relativiziranje ugleda tistih vrhunskih programov, ki na slovenskih univerzah kljub vsemu vendarle že obstajajo – in so kot taki v mednarodnem prostoru tudi tržno zanimivi. Če si torej kdo z ustavo zagotovljeno avtonomnost univerz in drugih državnih visokih šol razlaga tako, da jih bo lahko na podlagi pomanjkljivih zakonov spreminjal v tretjerazredno »ponudništvo« naključnemu »večjemu številu« tujcev, slovenščino pa v domačijsko govorico, ga je pri tem treba odločno ustaviti. Takšnega mandata namreč nimata niti vlada in ministrica Maja Makovec Brenčič in ga nimajo niti poslanci in rektorji. Sploh pa je jasno, da se MIZŠ v svojem utemeljevanju tega predloga za krinko potrebe po internacionalizaciji visokošolskih

programov naslanja predvsem na več kot očiten manjvrednostni kompleks, provincializem, snobizem in karierizem spolitiziranih posameznikov izmed visokošolskih učiteljev. In je jasno, da MIZŠ tak »pljunek v obraz« slovenski javnosti skuša opravičevati z navajanjem primerov iz nekaterih evropskih držav, ki niti v družbenem in zgodovinskem niti v geopolitičnem pogledu s Slovenijo preprosto niso primerljive. Pri vsem tem pa le malokdo lahko spregleda, da je pravi vzrok tega sramotnega početja MIZŠ področni finančni nered in posledično podhranjenost visokošolskih študijev in univerz. Medtem ko se krinka z internacionalizacijo visokošolskih programov povsem nespodobno gali kot še ena nizkotnost v vrsti prevar in goljufij na tem področju.

Slovenščina in provincialni snobizem

S predlagano novelo in iz nje zevajočimi luknjami se nam skratka politika MIZŠ predstavlja v hudo klavрни podrejenosti pohlepu provincialnega snobizma in karierizma. Pri tem pa, kot kaže, pozablja, da se slovenščina in slovenstvo s provincialnim snobizmom ne soočata prvič. Zato večina državljanov in državljanov dovolj dobro ve, da se tak snobizem rad usti in napihuje z zagovarjanjem potreb po raznih internacionalizacijah, da se rad preoblači v navidezno svetovljanstvo in si skuša nadeti krinko vsesplošne razgledanosti, razvojne orientiranosti in naprednosti. Tako je slovenščina skozi zgodovino v določenih krogih že večkrat veljala za lokalni anahronizem, ki naj bi ga bilo v imenu razvoja in napredka najbolje zavreči. V znanih zgodovinskih okoliščinah so pač nekateri kot napredku ustrezen učni jezik že zagovarjali italijanščino, nemščino, srbohrvaščino, ponekod tudi madžarščino ... Seveda pa se je takšen snobizem ob vsaki trši strokovni ali zgodovinski preizkušnji dovolj hitro izkazal za pokvarjeno jajce, iz katerega se ni moglo izvaliti prav nič koristnega in naprednega.

Šlo je pač za zgolj izložbeno svetovljansko in prosvetljeno držo, s katero so morda koga celo preslepili, čeprav so se v taki drži neizprosno kazale luknje provincialne zlaganosti. Tudi v poletni polemiki o predlagani zakonski noveli se je vse prevečkrat dovolj jasno videlo to tretjerazredno zlaganost zagovornikov novele. Izkazalo se je na primer, da je njihovo znanje slovenščine kljub takšnim in drugačnim akademskim nazivom in funkcijam ostalo kvečjemu na srednješolski ravni. Ker pa se tega očitno niti ne zavedajo, bi kdo od njih težko kogar si bodi zares prepričal, da na primer angleščino obvlada bolj kot slovenščino. Prej obratno. Zagotovo pa me snob s kakršnim koli akademskim nazivom, ki na vsa usta zagovarja internacionalizacijo programov v smeri zamenjave slovenščine z angleščino, ki pa že v tretjem stavku jasno pokaže, da se ne zaveda pomena in vloge na primer jezikovnih zvrstnosti, da je sociolingvistika v njegovem razpravljanju o jeziku zgolj klavрно razgaljena luknja, da za povrh očitno ne loči med »puritanstvom« in »purizmom«, težko prepriča o svoji jezikovni usposobljenosti za kvalitetno izvajanje visokošolskih programov v katerem koli učnem jeziku.

Pljunek in obeti

Če si torej aktualna slovenska vladajoča politika od tako pripravljenih lukenj v Predlogu Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu obeta, da slovenska civilna in strokovna javnost ne bo videla področne finančne neurejenosti in podhranjenosti slovenskih univerz, se seveda moti. Moti pa se tudi v morebitnem prepričanju, da bo s tako kilavimi zakoni in preko podzakonskih aktov lahko visokemu šolstvu in slovenstvu vsiljevala svoje nebulozne kriterije. Saj se je ob očitnem naslanjanju na trivialni in provincialni snobizem pač namenila narediti korak, ki lahko pomeni le zmedo in nepopravljiv odmik od resnično žive slovenske strokovne vrhunskosti in ustvarjalnosti. S takim predlogom tudi kaže, da v zvezi z visokošolskimi programi ne razume razlike med tretjerazrednim »ponudništvom«, nizkotnim »štacunarstvom« in njihovo dejansko družbeno vlogo in kvaliteto. Prav tako pa ne razume ali noče razumeti, da s takimi luknjami v zakonih lahko prestopi »rubikon«, preko katerega ni več vrnitve.

Takšno uzakonjanje lukenj skratka ne more krepiti zaupanja v slovensko politiko. Še manj pa je lahko podlaga za dovolj ugledno in kvalitetno internacionalizacijo visokošolskih programov. Saj – kot je to dovolj jasno vidno na tukaj izpostavljenem primeru »večjega števila« tujih študentov – vodi v zamegljevanje kriterijev in v trivialnost. To pa je tudi politično trivialni »pljunek v obraz« tistim visokošolskim zavodom, ki so s svojim dolgoletnim kakovostnim delom že razvili svoje mednarodno primerljive in ugledne programe. Takih programov pravzaprav ni malo. In nikakor niso zanemarljivi. Zato jih je vladajoča politika dolžna spoštovati – in učinkovito podpirati. Hkrati pa od tistih, ki takih programov še ne premorejo in ki se v strahu za položaje in službe ter razne dodatke po vzorcu »stalne pripravljenosti« želijo potuhniti v provincialno poangleženo servilnost, brezkompromisno zahtevati predvsem izpolnjevanje mednarodno primerljivih kriterijev kvalitete. Tudi o tem je stroka slovenski javnosti dovolj argumentirano povedala svoje. Javnost je te argumente slišala. In jih seveda razumela. Zato od slovenske politike zagotovo ne pričakuje gluhega sprenevedanja z uzakonjanjem nebuloz, ampak dovolj razsoden in odgovoren korak v pravo smer – torej v smer snovanja spodobne, do javnosti korektne zakonske podlage, ki bo zagotavljala tako obstoj in razvoj strokovne slovenščine kot tudi učinkovito internacionalizacijo zares kakovostnih visokošolskih programov.

Vlado Žabot

pisatelj, vlado.zabot@yahoo.com